

PREGLED REZULTATA ISTRAŽIVANJA O PODRŠCI ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA KAZNENIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ (UNDP, 2007.)

Ured Programa Ujedinjenih naroda za razvoj u Republici Hrvatskoj (UNDP) proveo je početkom 2007. godine, u okviru Regionalnog programa tranzicijske pravde, projekt ispitivanja i analize sustava podrške žrtvama i svjedocima u kaznenom postupku Republike Hrvatske.

Tijekom projekta provedena su tri međusobno povezana istraživanja: a) ispitivanje iskustava žrtava/svjedoka u predmetima kaznenih djela nasilja (ubojstvo, silovanje, ratni zločin, razbojništvo, iznuda) i njihovih prijedloga za unapređenje podrške žrtvama/svjedocima¹; b) ispitivanje iskustava svjedoka u postupcima za ratne zločine²; c) iskustva i mišljenja sudaca županijskih sudova koji rade na kaznenim predmetima o podršci žrtvama/svjedocima kaznenih djela³.

Anketiranje žrtava/svjedoka provedeno je tijekom razdoblja od 15. siječnja do 16. veljače 2007. godine u devet županijskih sudova - Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Zadar, Sisak, Varaždin, Pula, Bjelovar. U istraživanju su anketirana 133 svjedoka, a u analizu je uključeno 130 upitnika.

Ispitivanje iskustava i mišljenja sudaca o podršci žrtvama/svjedocima, provedeno je u istom razdoblju, poštanskim anketiranjem svih sudaca koji u 21 županijskom sudu rade na kaznenim predmetima - istražni, prvostupanjski i raspravni suci županijskih sudova. Ukupan broj sudaca koji je odgovorio na anketne upitnike bio je 117, a u obradu je ušlo 110 anketnih upitnika (što predstavlja oko 66% sudaca svih županijskih sudova u Hrvatskoj koji rade na kaznenim predmetima).

Uz anketiranje svjedoka koji su tijekom navedenog razdoblja svjedočili u sudovima, prikupljanje podataka o iskustvima svjedoka ratnih zločina, provedeno je i kvalitativnom metodom, polustrukturiranim intervjuiranjem uz vodič za vođenje intervjua. U istraživanju je sudjelovalo 14 svjedoka koji su svjedočili u kaznenim

¹ Glavni istraživač za istraživanje iskustva svjedoka kaznenih djela nasilja (anketiranje provedeno u županijskim sudovima) - prof. dr. sc. Ksenija Turković.

² Glavni istraživač za istraživanje iskustva svjedoka ratnih zločina - prof. dr. sc. Dean Ajduković.

³ Glavni istraživač za istraživanje iskustva sudaca županijskih sudova - mr. sc. Marin Mrčela.

predmetima ratnih zločina. Sugovornike su identificirali i motivirali za suradnju predstavnici udruga civilnog društva koje se bave zaštitom i promicanjem ljudskih prava.

Za potrebe savjetovanja **AKTUALNA PITANJA KAZNENOG ZAKONODAVSTVA - 2007.** u nastavku navodimo neke od rezultata istraživanja. Rezultati i preporuke bit će objavljeni u UNDP-ovoj publikaciji **"Podrška žrtvama i svjedocima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj"**.

Prava žrtava

1. žrtve/svjedoci kao najvažnija ističu sljedeća prava žrtava: pravo na informaciju, pravo na besplatnu pravnu pomoć, pravo na psihičku i emocionalnu podršku, pravo na zaštitu sigurnosti, pravo na zaštitu privatnosti te pravo na naknadu štete; suci pak od pravnih mogućnosti koje žrtve trenutno nemaju u okviru kaznenog postupka RH najvažnijima smatraju psihičku i emocionalnu podršku, besplatnu pravnu pomoć te naknadu štete od strane države - vidimo da između žrtava/svjedoka i samih sudaca postoji visok stupanj poklapanja u davanju prioriteta određenim pravima žrtava; visok stupanj preklapanja je i u shvaćanju manje važnih prava žrtava pa tako i žrtve/svjedoci i suci kao manje važna prava žrtava navode: pravo veta, pravo predlagati vrstu i visinu sankcije odnosno pravo podnijeti žalbu;
2. samo 10,9% svjedoka-ispitanika smatra da kaznenopravni sustav u RH u potpunosti zadovoljava potrebe žrtava, a 11,7% da u potpunosti zadovoljava potrebe svjedoka.

Služba za pružanje podrške žrtvama/svjedocima

3. 94,6% svjedoka-ispitanika nije bio ponuđen kontakt s organizacijom/službom koja bi im mogla pružiti praktičnu i/ili psihološku pomoć, a čak 69% njih je reklo da bi im takav kontakt bio koristan;
4. 81,8% sudaca je primijetilo psihološku ugroženost svjedoka, a 68,2% sudaca je reklo da nema informacija o organizacijama i stručnim osobama s područja nadležnosti njihovih sudova kojima se mogu obratiti za pomoć oko pružanja podrške svjedocima uključujući i psihološku i emocionalnu podršku;
5. 77,5% svjedoka-ispitanika smatra da bi kontakt s organizacijom za pomoć žrtvama/svjedocima bio koristan, a samo 2,7% sudaca smatra da nema potrebe za pružanjem podrške žrtvama/svjedocima;
6. najveća potreba za uslugama službe/organizacije za pružanje podrške žrtvama/svjedocima postoji po samom događaju (86,9% svjedoka-ispitanika), a želja svjedoka je da takva služba pruža psihološku i emocionalnu pomoć (68,2%), pravne savjete (71,3%) te informacije o pravima svjedoka i službama koje im stoje na raspolaganju (49,6%);

*Grupa autora: Pregled rezultata istraživanja o podršci žrtvama i svjedocima
kaznenih djela u Republici Hrvatskoj (UNDP, 2007.)*

7. 68,2% sudaca smatra da na sudu treba postojati posebna služba za pružanje podrške žrtvama/svjedocima; 37,7% svjedoka-ispitanika smatra da bi koristilo podršku žrtvama/svjedocima za vrijeme suđenja.

Pravo na informaciju

8. 69% žrtava/svjedoka nije dobilo nikakve informacije vezane uz postupak; ni jedna od žrtava/svjedoka ratnih zločina nije dobio informacije o postupku i svojim pravima, svjedoci uglavnom dobivaju samo informaciju o vremenu kad trebaju doći na sud (a i to samo njih 78,5%); samo 17,7% svjedoka dobilo je informaciju o pravu na naknadu troškova; najveća zamjerka svjedoka u radu sudaca je to što ne objasne svjedocima prije suđenja što će se u sudnici događati, tko će sve biti prisutan u sudnici i koja su prava žrtve/svjedoka; veliki dio ispitanika je osjećao nelagodu zbog nepoznate situacije - 26,9% ispitanika jer nikad nisu bili svjedoci pa nisu znali kako to izgleda, odnosno 17,7% svjedoka zbog nedovoljne obaviještenosti o njihovoj ulozi svjedoka; svega 16,2% svjedoka je dobilo informaciju o tome koja je njihova uloga na sudu;
9. i žrtve/svjedoci i suci najvažnijima smatraju informaciju o tome kako i pod kojim uvjetima žrtve/svjedoci mogu dobiti zaštitu ako se osjećaju ugroženima, informacije o vrsti i tipu službe kojoj se mogu obratiti za pomoć, o važnim događajima u postupku; svjedocima je još vrlo važna informacija o tome kad počinitelj ide u zatvor;
10. 36,7% svjedoka razgledalo bi sudnicu prije svjedočenja.

Sekundarna viktimizacija

11. Oko 60% svjedoka-ispitanika osjećalo je nelagodu tijekom postupka (najviše za vrijeme svjedočenja), i to zbog kontakta s okrivljenikom; naročito je ovaj kontakt uznemiravao žrtve/svjedoke ratnih zločina; 94,6% svjedoka je čekalo svoje svjedočenje na hodniku;
12. 64,3% svjedoka je izrazilo potrebu za podrškom u sudnici za vrijeme svjedočenja; želju za podrškom naročito su isticale žrtve/svjedoci ratnih zločina;
13. vrlo je visok stupanj zadovoljstva postupanjem sudaca (97,7% ispitanika), no samo je 62,8% ispitanika smatralo da je sudac bio zainteresiran, 56,6% da je uvažavao njihovo mišljenje, 65,1% da im je dao priliku da kažu sve što misle i 49,6% da se prema njima odnosio s poštovanjem;
14. veliki broj sudaca koristi rijetko, vrlo rijetko, gotovo nikad ili nikad različite mogućnosti koje stoje sucima na raspolaganju, a kojima se smanjuje sekundarna viktimizacija žrtava i smanjuje nelagoda žrtava/svjedoka - privremeno udaljenje optuženika iz sudnice (98,2% sudaca), isključenje javnosti s glavne rasprave (80,1%), ispitivanje uz pomoć tehničkih uređaja (92,7%), poseban način ispitivanja i sudjelovanja svjedoka u postupku (98,1%).

Potreba za treningom i daljnjim usavršavanjem

15. 85,4% sudaca smatra da nema dovoljno znanja o načinima na koje može smanjiti osjećaj psihičke ugroženosti svjedoka; 68,2% sudaca smatra da nema dovoljno informacija o organizacijama kojima se žrtve/svjedoci mogu obratiti za psihološku i drugu podršku;
16. 76,7% sudaca smatra potrebnim pružanje više stručnih informacija o primjeni mjera podrške žrtvama/svjedocima, čak 91,3% sudaca je istaknulo da nema dovoljno programa stručnog usavršavanja o primjeni mjera podrške žrtvama/svjedocima.

Zaštita sigurnosti žrtava/svjedoka

17. 27,9% svjedoka-ispitanika je izjavilo da im je bila potrebna zaštita vezano uz njihovo svjedočenje, no to im nije bilo ponuđeno;
18. suci relativno često određuju pritvor zbog koluzije (njih 60,8%), no postoji statistički značajna razlika u primjeni pritvora kao mjere zaštite svjedoka između istražnih i raspravnih sudaca u korist istražnih sudaca, što ukazuje na to da se pritvor koristi radi osiguranja dokaza, a ne toliko kao sredstvo zaštite svjedoka/žrtve;
19. druge mjere zaštite žrtava/svjedoka koje sucima stoje na raspolaganju oni rijetko ili čak nikada ne koriste;
20. od mehanizama zaštite koji sucima stoje na raspolaganju najkorisnijim procjenjuju pritvor, potom ispitivanje svjedoka putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, poseban način sudjelovanja i ispitivanja svjedoka u postupku te mjere za održavanje reda u sudnici.

Zaštita privatnosti žrtava/svjedoka

21. 18,5% svjedoka je izjavilo da je osjećalo potrebu za zaštitom privatnosti (zaštitom od fotografiranja, zaštitom od medija, isključenjem javnosti s glavne rasprave i sl.), a 13,1% je osjećalo potrebu za posebnim načinom svjedočenja radi zaštite svojeg identiteta;
22. od mjera zaštite privatnosti žrtava/svjedoka suci najčešće posežu za isključenjem javnosti s glavne rasprave; druge mjere koje mogu služiti zaštiti privatnosti se vrlo rijetko ili gotovo nikad ne primjenjuju.

Naknada štete žrtvi

23. samo 11,7% svjedoka smatra da država ne bi nikad trebala nadoknaditi štetu žrtvi.

Zadovoljstvo svjedoka boravkom na sudu

24. 65,1% svjedoka zadovoljno je uvjetima boravka na sudu;

Grupa autora: Pregled rezultata istraživanja o podršci žrtvama i svjedocima kaznenih djela u Republici Hrvatskoj (UNDP, 2007.)

25. 66,7% svjedoka vrijeme svjedočenja je samo djelomično ili uopće nije odgovaralo; 22,7% svjedoka čekalo je na svjedočenje duže od jednog sata, no samo 1,6% ih je čekalo duže od 4 sata; 94,6% svjedoka je davanje iskaza čekalo na hodniku;
26. za čak 46,1% svjedoka svjedočenje je bio potpun ili djelomičan gubitak vremena
27. samo 20,8% svjedoka bi ponovno svjedočilo sa zadovoljstvom.

Rezultati istraživanja pokazuju da postoje određeni nedostaci u zakonodavnom okviru glede zaštite prava žrtava/svjedoka (pružanje besplatne pravne pomoći, naknada štete od strane države, nema dovoljno mehanizama za smanjenje sekundarne viktimizacije, postoje propusti u reguliranju zaštite sigurnosti svjedoka te njihove privatnosti, itd.); da ne postoji odgovarajući sustav pružanja podrške žrtvama/svjedocima, a da je potreba za takvim sustavom velika, i to ne samo na strani svjedoka već i na strani samih sudaca koji često uočavaju potrebe koje žrtve/svjedoci imaju, ali se njima jednostavno nemaju vremena baviti ili nemaju dostatno znanje o tome kako žrtvama/svjedocima pomoći; da sudovi nisu adekvatno opremljeni, ali da je to svjedocima manje važno od informiranja o njihovim pravima i tijeku kaznenog postupka, pružanja psihološke i emocionalne podrške te osiguranja besplatne pravne pomoći, da je velika potreba za sustavnim usavršavanjem svih koji dolaze u kontakt sa žrtvama/svjedocima o pravima žrtava/svjedoka te o načinima postupanja s njima i oblicima pružanja podrške žrtvama/svjedocima, posebno psihičke i emocionalne podrške.